

CEMAL REŞİT REY’İN “AYIN ONDÖRDÜ” İSİMLİ ESERİNİN ORKESTRA VE PİYANO EŞLİĞİ BAKIMINDAN KARŞILAŞTIRILMASI¹

Öğr. Gör. Ayça YILMAZ

Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarı – Piyano Anasanat Dalı
Ankara / Türkiye
ayca-yilmaz@hacettepe.edu.tr
ORCID ID: 000-0002-1790-452X

Öz: Cumhuriyet Dönemi bestecilerinden olan ve Türk Beşleri grubunun içinde yer alan Cemal Reşit Rey, 1904-1985 yılları arasında yaşamıştır. Konçertoları, oda müziği eserleri, senfonik şiirleri, piyano yapıtları, operet ve müzikal gibi eserlerinin yanı sıra piyano ve orkestra eşlikli birçok türküyü batı üslubunda modernize etmiştir. Bestecinin yaşadığı yıllar göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye’de bir değişim ve devrim söz konusudur. Sanat alanlarında köklü yapılanmalara gidilmiştir. Dolayısıyla bu, müzik camiasında da bir devrim demektir. Makalenin konusunda Rey’in şan ve piyano için bestelemiş olduğu “Ayın Ondördü” isimli eseri incelenecektir. Eser, besteci tarafından hem piyano hem orkestra partisi için düzenlenmiştir. Orkestra için yazılmış versiyonunda yer alan bütün enstrüman partileri, piyano yazısına denk gelecek şekilde yer almaktadır. Bu iki düzenleme kıyaslandığında, dinleyici açısından duyuluşları, iki partisyonda da eşitlik hissi yaratmaktadır. Bu araştırmada iki ayrı düzenleme de incelenecek, müzikal açıdan bir karşılaştırmaları yapılacaktır. Aynı zamanda iki partiyon arasındaki benzerlikler ve farklılıklar kıyaslanarak bunun müzikal etkilerinin neler olabileceği incelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Ayın Ondördü, Rey, Türk Beşleri, Korrepetisyon, Şarkı, Orkestrasyon.

A COMPARISON OF CEMAL REŞİT REY’S “AYIN ONDÖRDÜ” IN TERMS OF ORCHESTRAL AND PIANO ACCOMPANIMENT

Abstract: Cemal Reşit Rey, one of the composers of Republic eriod and a member of the Turkish Five group, lived between 1904 and 1985. In addition to his works such as concertos, chamber music, symphonic poems, piano works, operettas, and musicals, he modernized many songs with piano and orchestra accompaniment in the Western style. Considering the years the composer lived, Turkey was undergoing change and revolution. Radical restructuring has been made in the fields of art. Therefore, this also means a revolution in the music community. The subject of the article is the examination of Rey's work titled "Ayın Ondördü", composed for voice and piano. The work was arranged by the composer for both piano and orchestra parts. In the orchestral version, all the instrumental parts correspond to the piano text. When these two arrangements are compared, the way they sound to the listener creates a feeling of equality in both scores. In this research, two separate arrangements will be examined and a musical comparison will be made. At the same time, the similarities and differences between the two scores will be compared and the possible musical effects of this will be examined.

Keywords: Ayın Ondördü, Rey, Turkish Five, Correpetition, Song, Orchestration

¹ Makalede Araştırma ve Yayın Etiği’ne uyulmuştur.

1. Giriş

Dünyanın her bölgesinde bir toplumun gelenek ve göreneklerini, kültürel yapılarını ve yaşantılarını tasvir eden eserleri görmek mümkündür. Bütün sanat dünyasını kapsayan bu etkiler, resim, dans, edebiyat, mimari ve müzik gibi dallarda kendini göstermektedir. Müzik alanına bakıldığında şarkı, herhangi bir kültürün en öz değerlerini beraberinde taşımaktadır. Herhangi bir çalgı barındırmaksızın saf insan sesi, müziğin oluşumunun da temel noktalarından birisi olarak sayılabilmektedir. Şarkı ile beraber şarkının sözleri de aynı şekilde o toplumun kültürel özelliklerini taşıyan kahramanlık, doğa tasvirleri, aşk ve savaş gibi konuları barındırmaktadır. Ülkemizde de halk şarkıları bu unsurları içermektedir. Evrensel bir anlayışta şarkı söyleme, Batı Kültüründe opera ile sahne sanatında ve lied ile piyano eşliği-şan sanatçısı beraberliğinde gelişim göstermiştir.

Türkiye tarihine bakıldığında öncü bestecilerimiz konumunda bulunan Türk Beşlerinin, cumhuriyet dönemi anlayışıyla verdikleri eserlerin kıymeti oldukça büyüktür. Türk müzik tarihimizde Batılı anlayışta önemli eserler veren ve yeni bir yolu açan Türk Beşleri grubundan, doğum yılı bakımından en önce Cemal Reşit Rey (1904-1985) gelmektedir. Rey, Türk halk müziğinden, Türk sanat müziğinden ve Batı müziği kurallarından sentezlenen birçok kompozisyon bestelemiştir. Çocukluğunun ve eğitim sürecinin tamamını yurtdışında geçiren sanatçı; piyanist, besteci, orkestra şefi ve eğitimci kimliklerinin yanı sıra halkın çok sesli eserlerle tanışması için de birçok opera, operet ve müzikli sahne eserleri ortaya koymuştur.

Bu makale çalışmasında, Cemal Reşit Rey'in Türk müziği ve Batı müziği anlayışlarını birleştirdiği ilk eseri olan 12 Halk Türküsü albümünden biri olan "Ayın Ondördü" isimli eseri ele alınmıştır. Şan ve piyano ikilisi için yazılmış olan eserin besteci tarafından düzenlenmiş orkestra uyarlaması ile de bir karşılaştırması yapılmıştır. Böylelikle piyano ve orkestranın müzikal anlayışları ve duyuluşları anlamındaki çeşitlilikleri göz önüne alınmıştır. Aynı eser üzerinde farklı kombinasyonları gözlemlemeyi sağlayan bu çalışma, Cemal Reşit Rey'in müzik kurgusundaki önemli noktaları da ön plana çıkarmayı hedeflemektedir.

2. Cemal Reşit Rey'in Hayatı ve Eserleri

Cemal Reşit Rey, Anadolu ezgisini evrensel müzik ile ilk uzlaştıran müzisyendir. Besteci kimliğinin yanında piyanist, orkestra şefi ve eğitimci olarak da oldukça etkili bir kişiliktir (Gazimihal, 2017, s. 27). 1904 yılında Kudüs'te doğmuştur. Ailesi Osmanlı İmparatorluğunun saray ailelerinden gelmektedir. 1913 yılında, 9 yaşındayken 1. Dünya Savaşı öncesinde ailesi ile Paris'e yerleşir. Böylece eğitimine Fransa'da devam eder. Bu sırada ünlü Fransız besteci Gabriel Faure ile tanışarak onun aracılığı ile Madame Marguerite Long'dan özel piyano dersleri almaya başlar. Fakat savaşın başlamasıyla 1914 yılında ailesi ile İsviçre'ye taşınarak eğitimine Cenevre Konservatuvarında devam eder (Saydam, 1989, s. 197). İsviçre'de Jebeo Koleji'ne, bir yandan da konservatuvara devam eden Rey, Cenevre Konservatuvarı öğretmenlerinden Mösyö Milloud'dan piyano, Mösyö Montillet'den armoni, kontrpuan, füg, kompozisyon, org ve Matmazel Lydie Malan'dan yüksek solfej, koro ve emprovizasyon yani doğaçlama dersleri almıştır (Gazimihal, 2017, s. 29).

Savaş sonrası tekrar Paris'e dönen Rey, Paris Konservatuvarına başlayarak burada Marguerite Long ile çalışmaya devam ederken, E. Mathe ve R. Laparra ile kontrpuan ve orkestrasyon, G. Faure ile bestecilik, H. Defosse ile orkestra şefliği dersleri almıştır (Saydam, 1989, s. 197). Paris Konservatuvarındaki eğitimi sürecinde o sırada okul

müdürü konumunda bulunan Gabriel Faure ile de özel olarak müzik estetiği çalışmıştır (1920-1921) (Gazimihal, 2017, s. 30).

1922 yılında Paris'te ilk piyano konserini vermiş, 1923'te ise besteci olarak ilk defa bir eseri sahne almıştır. Bu konserde bariton Roger Bourdin, şan için melodilerini seslendirmiştir (Gazimihal, 2017, s. 31).

1923 yılında eğitiminin bitmesiyle ülkeye dönen Cemal Reşit Rey, İstanbul'a gelişi ile İstanbul Şehir Konservatuvarına atanmıştır. 1926 yılında Cemal Reşit Rey, bazı Anadolu türkülerini armonize etmeye başlamıştır. Öğretmeni R. Laparra'ya adadığı "Türk Halk Melodileri ile Ses ve Piyano için 12 Türkü" albümünü Paris'te çaldırma şansına da erişmiştir. Böylece ilk defa Türk Şarkıları Paris'te seslendirilmiştir. Ardından ünlü Fransız piyanist A. Cortot, Rey'in bir eserine konser programında yer vermiştir. 1928 yılında verilen bu konserde seslendirilen eser ise bestecinin bir "Ağır Zeybek" motifini içeren bir eserdir (Gazimihal, 2017, s. 34-36). Besteci bu yapıtlarında Fransız müziği etkisiyle Türk halk ve sanat müziği geleneklerini birleştirmiştir.

Cortot, Cemal Reşit Rey ile ilgili düşüncelerini şu sözleriyle dile getirmiştir: "Albeniz İspanya için, Borodin Rusya için neyse Cemal Bey de Türkiye için odur" (Gazimihal, 2017, s. 39).

1924-1934 yılları arasındaki zaman diliminde birçok şarkı, 3 perdelik "Zeybek" operası, 1 perdelik "Köyde Facia" isimli operası, birçok operet, piyano ve ses için "Vatan" şarkıları, 1933 Cumhuriyetin 10. Yıl Marşı gibi birçok eser bestelemiştir (Saydam, 1989, s. 197). 1938-1940 yılları arasında Ankara'ya gelerek iki yıl Ankara Radyosu'nda "Batı Müziği Yayınları Şefi" olarak çalışmıştır. Daha sonra İstanbul'a dönerek piyanist ve orkestra şefi görevlerine devam etmiş, İstanbul Devlet Konservatuvarında öğrencileriyle çalışmış ve İstanbul Radyosu'nda "Piyano Dün-yasında Gezintiler" isimli düzenli programını devam ettirmiştir (Say, 2006, s. 519).

1934 yılında İstanbul Filarmoni Derneğini kurmuştur. Aynı yıl konservatuvardaki orkestra topluluğunu da genişleterek bu topluluğa senfonik karakter kazandırmıştır (Selanik, 1996, s. 301). İstanbul Filarmoni Derneğiyle birçok konser düzenleyerek Türkiye'yi yurt dışına tanıtmakla beraber, zamanının en ünlü müzisyenlerinin de Türkiye'ye konsere gelmesini sağlamıştır. Bu müzisyenler arasında Thibaud, Cortot, W. Kempff, D. Oistrakh, Y. Menuhin gibi önemli virtüözler vardır (Saydam, 1989, s. 198). "Devlet sanatçısı" unvanını 1982'de alan Cemal Reşit Rey, 7 Ekim 1985'te vefat edene dek İstanbul Mimar Sinan Üniversitesine bağlı Devlet Konservatuvarında kompozisyon öğretmenliği yapmıştır (Selanik, 1996, s. 302).

2.1.Cemal Reşit Rey'in Müziği

Paris Konservatuvarında ve Cenevre Konservatuvarında eğitim görmüş olan Rey'in eserlerinde Fransız müziği etkisiyle Türk halk ve sanat müziği gelenekleri beraber kullanılmaktadır. Bestecinin eserlerinin büyük çoğunluğunun ilk temsilleri Paris'te gerçekleştirilmiştir (Yener, 1970, s. 208). Küçük yaşından itibaren öğrenmiş olduğu Fransız kültürüne karşı yakınlık duymuş olan bestecinin gençlik eserlerinde, bu kültürden etkiler bulunmaktadır (Küçükkaplan, 2022, s. 298).

Hem piyano hem kompozisyon alanında eğitimi ağırlıklı olarak Paris'te aldığından dolayı Cemal Reşit Rey'in eserlerinde Fransız müziğinin etkisi duyulmaktadır. Bestecinin ilk dönemlerinde 1919'dan 1926'ya kadar yazdığı Fransızca şarkıları vardır. "On iki Anadolu Türküsü" ise Rey'in Türk halk motiflerini kullandığı ilk eseri olmuştur. Halk türkülerini armonize ederek ilk çokseslilik örneklerini ortaya koymuştur (İlyasoğlu, 1989, s. 16).

1933-1937 yıllarında ise halkın çoksesli müziğe ilgisini uyandırmak amacıyla opera, operetler ve müzikli sahne eserleri bestelemiştir. Kardeşi Ekrem Reşit Rey'in sözlerini yazdığı müzikli sahne eserleri, halkın da ilgisini çekmiştir (Aydın, 2003, s. 30). Çağdaş müzik tarihimizde ilk adımı atan bestecilerden biri olan Cemal Reşit Rey, müziğinde birçok özelliği birleştirmiştir. Buna rağmen eserleri romantik özellikler de taşımaktadır, ayrıca kompozisyonları armonik yapı ve form bakımından oldukça sağlam yapıdadır. Bestecinin birçok eserinin yanı sıra, özellikle orkestra eserlerinde Fransız izlenimciliğinin etkileri gözlemlenmektedir. İzlenimcilik akımı ise 20. yüzyılın başlarında etkili olmuş ve Fransa'da izlenimci resim ve sembolik şiirler öncülüğünde ortaya çıkmıştır (Kamien, 1996, s. 448). Müzikte ise düşsel anlayış, ritim ve ölçümde belirsizliğe eğilim, yumuşak renkler ve renkli tınılardan oluşmaktadır (Say, 2006, s. 455).

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetinde Cemal Reşit Rey, modern Türk müziğinin doğuşunda öncü rol oynamıştır. Müzik yapıtlarında uluslararası alanda kabul gören bir müzik dili kullanarak çeşitli eserler vermiştir. Bestecinin "Ayın Ondördü" eserinin dışında, "Çeşme" ve "Akkoyun Meler Gelir" isimli şarkılarının da hem piyano hem orkestra ile kayıtları bulunmaktadır. Orkestra ile yapılan kayıtlar Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası ile seslendirilmiştir (Antep, 2012, s. 114,115).

2.2.Şarkı Söylemede Piyano Eşliğinin Önemi ve Cumhuriyet Döneminde Şarkı Anlayışının Gelişimi

Sesin ve müziğin oluşmasında kulağı uyaran etkenler, yinelenen bir hareket sonucu oluşurlar. Hareket ne kadar karışıkça, o hareketin sonucu olarak oluşan uyarıcı etkenler ve bu etkenlerin uyarısıyla algıladığımız sesler o kadar karışık olurlar (Zeren, 1988, s. 3). Müziğin oluşumunda, bu ses karmaşası en düzenli ve kurallı halinde ilerleyebiliriz.

Dünya üzerinde bulunan farklı kültürlerdeki bestecilerin ve performans sanatçılarının, teorisyenlerin ve farklı ülkelerden yorumcuların katıldığı üzere, müziğin anlamı ve bu anlamın katılımcılara ve dinleyicilere etkisi kaçınılmazdır. Müzikteki anlatımın etkisi ise her kişide farklı fikirlere yol açmaktadır. Bu farklılıklar eserin içeriğine, müziğin bağdaştırdığı konulara, yansıttığı özelliklere, entelektüel birikimine, konsept, duyu, duygusal zenginlik ve karakteristik özelliklere göre değişmektedir (Meyer, 1965, s. 1). Her milletin kendine has geleneksel özellikleri, yaşanan coğrafi bölgenin müziğine yansımıştır. Bu müziğin en çok kullanılan türlerinden biri ise şüphesiz şarkıdır.

Piyano enstrümanı, solo eserlerde olduğu kadar eşlik yani korrepetisyonda da oldukça önemli bir noktadadır. Müzik dünyasında bulunan çoğu çalgıyla müzik yaratımında bulunan piyano, eşlik alanında oldukça zengin bir repertuvara sahiptir. Çeşitli çalgılara eşlik etmenin yanı sıra insan sesi için de önemli bir müzikal altyapı ve destek oluşturmaktadır. Solo, düet, koro veya opera içinde piyano eşliği ve piyanistin kabiliyeti, icra eden kişi veya kişiler için oldukça önemli bir unsurdur.

Şan ve piyano için iyi bir beraberlikte kişilerin birbirini anlaması ve hissetmesinin önemi büyüktür. En temel konu ise eserin sözleri, anlamı, dinamikleri, genel duygusu ve temposudur (Yehudi Menuhin Music Guides, 1994, s. 270).

Batı Üslubunda şarkı, gelişerek belirli kalıplara girmiştir. Bunlara örnek olarak Almanların "Lied"i, Fransızların "Chanson"ları gösterilebilir. Bu isimler şarkının yerel adını ve yazılış tarzını da belirtmektedir. Lied sanatını geliştiren Franz Schubert ile Alman şarkısı bambaşka yazım ve ifade özelliklerine ulaşmıştır. Aynı şekilde Gabriel Faure,

Claude Debussy gibi Fransız bestecilerle beraber “Chanson” kendine has özellikleri barındırmaktadır. Tchaikovsky, Rachmaninoff gibi Rus bestecilerin şarkı yazımı Lied ve Chanson bu örneklerinden daha farklı niteliklerde icra ve müzikal anlayış özellikleri taşır.

Türk şarkılarının Batı üslubunda ortaya çıkmasında ise şüphesiz Türk Beşlerinin çok önemli bir yeri vardır. Her biri yurt dışında eğitim gören Türk Beşleri, Mustafa Kemal Atatürk’ün, Türk müziğinin evrenselleşmesi fikrinin öncülüğünde bu atılımı gerçekleştirmişlerdir. Batı müziği sistemini çok iyi bilen bu beş besteci, kendi kültürel müzikleri ile bu sistemin birleşiminin en güzel örneklerini vermişlerdir.

Türk Beşleri arasında yer alan Cemal Reşit Rey, yurt dışında daha fazla bulunma ve daha çok eğitim alma fırsatı bulmuş, hem piyanist olarak hem besteci olarak çalışmalarını devam ettirmiştir. Bu durum eserlerinde de göze çarpmaktadır. Birçok şarkısını yurt dışında da seslendiren Rey, kompozisyon yazısında Fransızca terimler ve şarkıların Fransızca üzerinden okunuşlarını yazsa da, eserleri geleneksel özelliklerini kaybetmemiştir.

Eserlerinin çoğunda Türk Halk ezgilerinden yararlanmış olan Cemal Reşit Rey, bunu eserlerinin konularında da kullanmıştır. Bestecinin opera ve orkestra eserlerine bakıldığı zaman bu özellikleri görebilmek mümkündür. (Boran, Şenürkmez, 2007, s. 300) Operalarından “Cem Sultan”, “Zeybek”, “Çelebi”, orkestra eserlerinden “Fatih”, piyano eserlerinden “Türk Manzaranı”, “Bir İstanbul Türküsü Üzerine Çeşitlemeler” örnek olarak gösterilebilir

3.Cemal Reşit Rey’in “Ayın Ondördü” Eserinin Piyano Partisyonunun İncelenmesi

“Ayın Ondördü” isimli eser, bestecinin “12 Anadolu Türküsü” isimli albümünün içindedir. Bu albümü ise Cemal Reşit Rey, 1926 yılında bestelemiştir. Albümün içindeki parçalar şu şekilde sıralanmıştır:

1. Urfalı
2. Yonca
3. Karşı Be, Karşı
4. Kel Emin
5. Ayın Ondördü
6. Kozanoğlu
7. Köroğlu
8. Yaylada
9. Akkoyun Meler Gelir
10. Sarı Zeybek
11. Çeşme
12. Onikidir Efeler (Discogs, t.y.)

Cemal Reşit Rey'in "Ayın Ondördü" isimli eserinin sözleri aşağıdaki şekildedir:

"Bugün ayın Ondördü, kız saçını kim ördü?

Ördüyse efem ördü, ay karanlık kim gördü?

Ay aydıdır duramam, dile destan olamam!

Ay buluta girince, bağlasalar duramam."

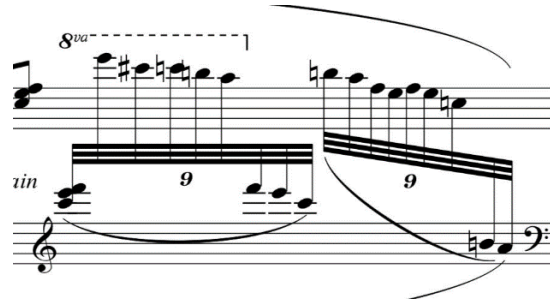
TRT'ye verdiği bir mülakatta, hayatının dönüm noktasının 1925'te olduğunu belirten Rey, şu ifadeleri kullanmıştır: "Bu sene, 12 Anadolu Türküsü'nü besteledim. Yani 12 Anadolu Türk oyun havasını ve türkülerin motiflerini alarak, şan ve piyano için melodiler silsilesi şekline koydum. Burada güç olan şey şuydu: Bu melodilerin kendine has bir armonizasyon tarzı icap ediyor, ettiriyordu. Bunu bulmak güçtü fakat aradan 55 sene geçmiştir, şimdi görüyorum ki bunu ilk kalemde keşfetmişim. Bizim türkülerimizin, bize has Türk müziğinin, oyun havalarının, çok sesliliğe girmesi için atılan ilk adımdı bu" (Uştuk, 2020).

Cemal Reşit Rey'in "Ayın Ondördü" isimli eseri oldukça yavaş bir tempodadır. "Lento" terimi ile bu hız birimi belirtilmiştir ve ölçü birimi bir ölçü 4/4'lük, bir ölçü 5/4'lük olarak ilerlemektedir. Eserin tonu, Mi Minör olarak yazılmıştır. Şarkı, iki vuruşluk bir eksik ölçü ile başlamaktadır. Piyano eşliğinde yer alan bu eksik ölçülü başlangıç, şancı için müzikal bir hazırlık süreci sağlamaktadır. Parça iki tekrarludur ve eserin son 3 ölçüsü piyano partisinde solo olarak gelmekte, eser bu şekilde bitmektedir.

Piyano yazısı dört ana partiye ayrılmış gibidir. Sol elde bas, tenor, sağ elde ise alto ve soprano şeklinde dört sesli, koral bir yazı vardır. Her parti birbiriyle paralel olarak farklı bir melodik ilerleyiş gösterirken, şan partisi bu dört sesli yazı üzerine gelmektedir.

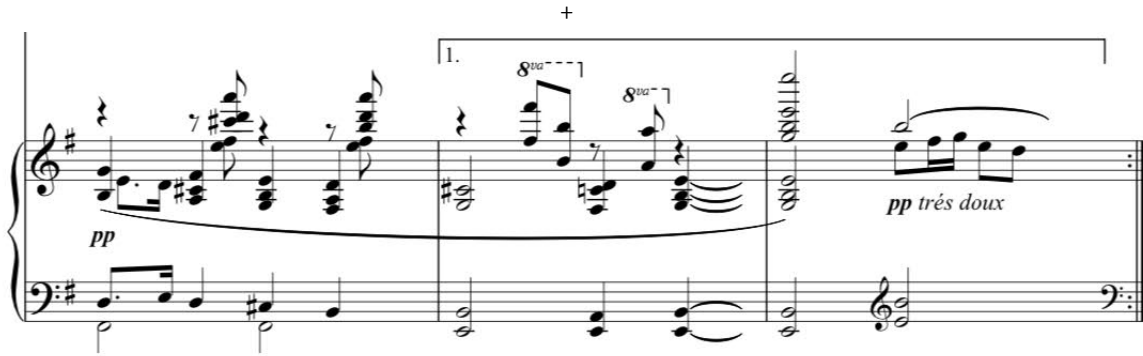
Eser "piano" yani hafif bir nüansta başlayarak şarkının ön plana çıkmasına yardımcı olmaktadır. 6.ölçüde müzik "pianissimo" yani çok hafif bir nüansa iner. Bu ölçüde piyano eşlikteki bas partisi oktav olarak fa diyez sesinden bir crescendo yani yükselişle 7.ölçüyü hazırlar.

Baslardan pianissimo nüansında yükselen melodi, 7.ölçüde sağ eldeki kromatik ilerleyişle beraber süsleme benzeri bir iniş meydana getirir. Bu süsleme, ince seslerde bir ışıltı gibi duyulduğundan, empresyonizm etkileri hissettirmektedir. Aşağıda yer alan Görsel 1'de, piyano partisinde yer alan bu süsleme görülebilmektedir.



Görsel 1. Cemal Reşit Rey, 1926, Ayın Ondördü, Piyano Partisi, 7.ölçü. Kişisel Arşiv.

8 ve 9.ölçülerle şan partisindeki sözlerin ilk kıtası son bulmaktadır. Parça röprizden dönerek eserin en başına geçmekte ve ikinci sözler başlamaktadır. 8 ve 9.ölçülerde sağ elde tiz seslerde gelen akorlar yer almaktadır. Bu akorlar, iki elin aynı anda atlamasını gerektirmektedir. Sol eldeki partinin uzaması ve tiz seslerde gelen akorların diğer partilerle karışmaması için, piyanisti açısından dikkat gerektiren bir pasajdır. 10.ölçüde kullanılan başa dönüşle, ilk sayfaya bağlantı yapılmaktadır. Görsel 2’de yer alan üç ölçüde hem atlamalı akorlar, hem eseri ikinci sözlere döndüren ve “pianissimo” yani çok hafif nüansla istenilen başlangıç hareketi görülebilmektedir.



Görsel 2. Cemal Reşit Rey, 1926, Ayın Ondördü, Piyano Partisi, 8-10.ölçüler. Kişisel Arşiv.

Şarkının ikinci tekrarında şan partisinin sözleri değişirken, piyano partisinde hiçbir değişiklik olmamaktadır. Böylelikle ikinci tekrarın 8.ölçüsüne gelindiğinde, eserin bitişine giden bir müzikal bağlantıyla son ölçülere geçilmektedir.



Görsel 3. Cemal Reşit Rey, 1926, Ayın Ondördü, Piyano Partisi, İkinci Dönüşe Göre 9-11.ölçüler. Kişisel Arşiv.

Yukarıda yer alan Görsel 3'te, ikinci dönüşte yer alan şan partisinin sona ermesiyle solo olarak devam eden piyano partisi görülmektedir. Ana melodi, 5/4'lük olan 9.ölçünün dördüncü vuruşunda başlar. Görsel 3'te de görüldüğü üzere 5/4'lük ölçü birimi sonraki ölçüde 2/4'lük ve ardından 4/4'lük olmaktadır. Sağ eldeki soprano partisinde "do" notasından başlayan tema, aynı partide iki ölçü boyunca devam eder. Sol eldeki ritmik yapı sağ eldeki temayla beraber ilerlemektedir. Sol elde, sağ elin üzerinden atlanarak çalınan çarpımalı "mi" notaları gelmektedir. Mi Minör tonunda olan eseri bitişe götüren bu pasajlarda, dört sesli polifonik yapı açıkça belli olmaktadır.



Görsel 4. Cemal Reşit Rey, 1926, Ayın Ondördü, Piyano Partisi, 12-13.ölçüler. Kişisel Arşiv.

Son iki ölçü olan 12 ve 13.ölçülerde, tema bu sefer sağ eldeki alto partisine geçmiştir. Sol elde tekrar eden "mi" notaları yer almaktadır. Böylelikle ana tona çözülmek için ilerleyen sağ ele karşılık, sol eldeki ısrarcı "Mi" notaları bitiş hissini yaratmaktadır. Görsel 4 şeklinde yer alan son ölçüde, sağ eldeki melodik parti çiftlenir ve alto partisindeki tema devam ederken, soprano partisinde mi minöre inen güzel bir ezgi duyulur. Eser "pianissimo" yani çok hafif bir nüanstan başlayan iki ölçü bir diminuendo ile biter. Sağ ve sol el partilerinin son seslerine gelen paundorglarla uzayan son akor, hem dinleyici hem icracılar için tam bir bitiş hissi yaratmaktadır.

4.Cemal Reşit Rey'in "Ayın Ondördü" Eserinin Orkestra Partisyonunun İncelenmesi

Piyano partisyonunda bir ölçü 4/4'lük ve bir ölçü 5/4'lük olarak yazılmış olan eşlik, orkestra partisinde tamamı 3/4'lük olarak kurgulanmıştır. Eserin başlangıcında, piyano eşliğinde sağ elin alto partisinde gelen ana melodi çizgisi, orkestra yazısında obua partisine verilmiştir. Eserin ilk 6 ölçüsü üflemeli çalgılar arasında dağıtılmıştır.

Orkestra düzenlemesinde yer alan enstrümanlar şu şekildedir: 2 Flüt, 2 Obua, 2 Klarinet, 2 Fagot, 2 Korno, Triangolo, Arp, Çelesta. Yaylı Çalgılarda ise: 1 ve 2.kemanlar, viyola, violonsel ve kontrabaslar vardır. Üflemeli çalgılarda, tahta üflemelilerin partisi bakır üflemelilere göre fazladır. Arp, triangolo ve çelesta gibi enstrümanların kullanımıyla, orkestra partisyonunda daha yumuşak ve mistik bir duyuş kazanılmıştır.

The image shows a musical score for the first six measures of 'Ayın Ondördü' by Cemal Reşit Rey. The score is for a 3/4 time signature and includes parts for 2 Flauti, 2 Oboi, 2 Clarinetti la Si b, 2 Fagotti, 2 Corali la Fa, and Triangolo. The tempo is Lento (♩ = 50). The score shows various dynamics (pp, pp dolcissimo, sempre pp) and articulations (Solo, Solo (bouché)).

Görsel 5. Cemal Reşit Rey, 1926, Ayın Ondördü, Orkestra Partisyonu, 1-6.ölçüler. Kişisel Arşiv.

Yukarıda yer alan Görsel 5'te de görüldüğü üzere eserin ilk 6 ölçüsünde müzik üflemeli çalgılara dağıtılmış durumdadır. İlk iki ölçüde obuada yer alan tema, üçüncü ölçüde kornoya geçmektedir. Kornoda melodinin bitmesiyle obua, yarım kalan ezgisini bıraktığı yerden devam ettirmektedir.

Orkestra partisyonundaki ölçü birimi değişikliği ile şan partisindeki ritmik vuruşlar da değişmiştir. Birbiri üzerine kurulan ve paralel şekilde ilerleyen melodik çizgiler orkestra çalgıları arasında ilerlerken, şan partisi onlarla benzer bir müzik yazısını takip etmektedir. Her partinin kendine özgü solo bir partisi var gibidir.

Görsel 6. Cemal Reşit Rey, 1926, Ayın Ondördü, Orkestra Partisyonu, 7-11.ölçüler. Kişisel Arşiv.

Eserin 7.ölçüsüne kadar sessiz kalan yaylı çalgılar, şan partisinde sözlerin ikinci kıtaya geçmesi ile giriş yapmaktadır. Yukarıda yer alan Görsel 6'da yaylı çalgıların kullanılışı görülebilmektedir. Kemanlar ve viyolalar tiz seslerden başlayan kromatik bir inişteyken, viyolonsel ve kontrabaslar da pes seslerden tize doğru, birbirleriyle zıt bir melodik yürüyüş içerisinde. 10.ölçüde yer alan "ritardando" yani yavaşlama terimi ile arp partisinde kısa bir solo pasaj gelmektedir. Şan partisinde "ördüyse efem ördü" sözünün en sonuna gelen denk bu nokta, sözün devamı için de bir hazırlık gibi hissedilmektedir.

"A tempo" terimi ile ana tempoya geri dönen eserin ilk yarısı, orkestra partisyonunun 13.ölçüsünde son bulur. Notasyonda eserin 14.ölçüden itibaren gelen kısmı, fikir olarak başa dönmüştür. Orkestra partisinde baştakiyle aynı şekilde ilerleyen bir melodi ve parti dağılımı vardır. İkinci gelişte, şan partisinin sözleri dışında orkestra ve melodik yapılanma tamamen aynı şekilde devam eder. Eserin en sonunda "bağlasalar duramam" sözleriyle üflemeli çalgılarda 6 ölçülük bir son gelmektedir. Eser 14.ölçüden itibaren, baştaki 13 ölçüyle aynı kurulumda devam ettiğinden, orkestra partisi incelemesindeki bu noktada son 6 ölçüye atlanmıştır.

Eserin son 6 ölçüsünde, 3 ölçü kadar klarinetlerde ilerleyen melodiye 3 ölçü kadar da obualar devam ettirmektedir. Melodinin obua partisine geçtiği son 3 ölçüde yaylı çalgılar ve triangolo da müziğe katılmaktadır. Eser "caldando" terimi ile sakinleşerek, "ppp" nüansında sessizce son bulmaktadır.

Eser, orkestra partisyonunda genel olarak "piano" nüansında ilerlemektedir. En başında "pianissimo" ve "dolcissimo" terimleriyle çok hafif ve çok yumuşak bir icra istenmiştir. Sadece 14.ölçüde, eserin ikinci dönüşünün ba-

şında “mf” yani orta kuvvette bir nüans görmekteyiz. Bu nüans da sadece 5 ölçü devam ederek 19.ölçüde “diminuendo” terimi ile azalarak tekrar “pianissimo” ifadesine geri dönmektedir. Partisyonda yer alan çelesta, arp ve triangolo enstrümanları ise, melodi aralarında ışıltı ve parlaklık duyusunu veren renkler olarak duyulmaktadır.

5.Cemal Reşit Rey’in Ayın Ondördü Eserinin Piyano ve Orkestra Eşliklerinin Karşılaştırılması

Cemal Reşit Rey’in “Ayın Ondördü” eserinin piyano partiyonundaki yazısı oldukça yoğundur. Sol eldeki baslarla sağ eldeki çok partili ilerleyiş, orkestrasyonla yaylılara dağıtıldığında piyanoya nazaran daha polifonik bir tını sağlamaktadır. Eserin piyano partiyonu ile orkestrasyonu neredeyse birebir aynıdır. Piyano partiyonunda “piano” nüansının dışına çıkılmazken orkestra partiyonunda en fazla “mf” (mezzoforte) yani orta kuvvet nüansına kadar çıkmıştır. Eserin ilk seslendirilişi Paris’te yapıldığından müzik terimleri Fransızca olarak yazılmış, hatta eserin Türkçe okunuşu dahi Fransızca okunuşuna göre düzenlemiştir. Orkestra düzenlenmesinde ise bütün terimler İtalyanca, şarkının sözleri ise Türkçe olarak aktarılmıştır.

Eserin başından itibaren düşünüldüğünde, en bariz fark piyano partiyonunda 4/4 ve 5/4’lük şeklinde ilerleyen ölçü biriminin orkestra partiyonunda 3/3’lük olarak yazılmış olması olacaktır.

Eser “Lento” yani çok yavaş bir tempoda olduğu için dinleyici için ritmik vuruşlar, iki partiyonda da aynı düzende duyulabilir. Fakat icracılar için bu ölçü birimi farklılığı daha belirgin olacaktır. Piyano partisindeki ölçü birimi, hem piyanist, hem şancı için aksak yapıyı hissettireceğinden, müzikteki melodik cümleler bu koşula göre kurgulana-caktır. Özellikle şancı için sözlerin de ritmik vuruşlara tam denk gelmesi gerektiğinden, bu durum daha belirgin hissedilecektir. Piyano yazısı neredeyse olduğu gibi orkestra partiyonuna dağıldığından, sağ ve sol ele ayrılan dört sesli yazının her bir yürüyüşü farklı enstrümanlara dağıtılmış şekildedir.

The image shows a musical score for the piece "Ayın Ondördü" by Cemal Reşit Rey, 1926. The score is in 3/4 time and features a piano part and an orchestral part. The piano part is marked "Lento" and "pp très doux". The orchestral part includes two flutes and two oboes, with the flute part marked "Solo" and "pp" and the oboe part marked "Solo" and "pp dolcissimo". The lyrics "Ay ay - dinn - dir dou - ra - nam" are written above the piano part.

Görsel 7. Cemal Reşit Rey, 1926, Ayın Ondördü, Üst Satır: Piyano Partiyonu Sağ El, 1-3.ölçüler.

Alt Satır: Orkestra Partiyonu, Flüt ve Obualar, 1-6.ölçüler. Kişisel Arşiv.

Örnekler arasında tam bir kıyaslama yapılabilmesi için Görsel 7 ile beraber verilecek diğer örnekler alt alta sunulacaktır. Böylelikle iki ayrı partiyonda yer alan yazım benzerlikleri daha rahat gözlemlenebilecektir. Eserin girişine bakılacak olursa, piyano partisinin sağ elindeki “si” notasından başlayan soprano partisinin Flütlere, “mi” notasından başlayan melodik yürüyüşün ise Obualara yazıldığı görülebilmektedir. Yukarıda yer alan Görsel 7’de bu melodik çizgileri gözle de takip edebilmek mümkündür. İlk iki ölçüde piyanonun sol elinde gelen çift sesler ise orkestrada değiştirilmiştir. Bunların yerini Klarnet ve Viyola partilerindeki melodik yürüyüş yer almıştır.

İlk 2-3 ölçü sonrası orkestrada yer alan enstrümanlar, piyano partiyonuna göre dağılmaya başlamaktadır. Farklı çalgılara dağılan piyano yazısındaki melodik yürüyüşler, ilerleyen sayfalarda yer alacak Görsel 8,9 ve 10’da gözlemlenecek eşleşmeleri ortaya çıkarmaktadır.

Görsel 10’a kadar eserin, orkestra partisine göre ilk 7 ölçüsü sona ermiştir. Şan partisinde de sözlerin birinci kısmı tamamlanmıştır. Orkestrada tamamen üfleme çalgılara dağılmış olan bu kısımda, piyano partisine tam bir uyum söz konusudur. 8.ölçü ile birlikte şan partisinde ikinci cümleye geçilmektedir ve burada piyano partiyonundaki melodik yürüyüşlerin, orkestrada yaylı çalgıların çoğunlukta olduğu bir dağılıma ayrıldığı gözlemlenmektedir.

The image displays a musical score for 'Ayın Ondördü' by Cemal Reşit Rey. It consists of four staves. The top staff is the piano part, starting with a piano (pp) dynamic and a 'lointain' marking. The bottom three staves are the orchestral parts: Vln. I, Vla., and Vln. II. The Vln. I and Vla. parts include markings for 'divisi con sord.' and 'rit.'. The Vln. II part includes a 'divisi' marking. The score is in 2/4 time and features a key signature of one sharp (F#).

Görsel 8. Cemal Reşit Rey, 1926, Ayın Ondördü, İlk Satır: Piyano Partiyonu sağ el, 6-7.ölçüler.

İkinci Satır: Orkestra Partiyonu, 1.Kemanlar, 7-9.ölçüler.

Üçüncü Satır: Orkestra Partiyonu, Viyola Partisi, 7-9.ölçüler.

Dördüncü Satır: Orkestra Partiyonu, 2.Kemanlar, 7-9.ölçüler. Kişisel Arşiv.

Yukarıda yer alan Görsel 8’de ikinci satırda yer alan 1.Kemanlar, ilk satırdaki piyano yazısının soprano partisine denk gelmektedir. Görsel 8’de üçüncü satırda bulunan Viyola partisine ise ilk satırdaki piyano partisinin sağ elindeki alto partisine denk gelmektedir. Dördüncü satırda yer alan 2.Kemanlar da piyano partisinin sağ elinde, en alt partiye denk gelmektedir. Böylelikle sadece piyano partisinde yer alan tek satırın bile orkestra partisinde nasıl yer aldığı ve dağıtıldığı açıkça görülmektedir.

The image shows a musical score for the first two staves of 'Ayın Ondördü' by Cemal Reşit Rey. The top staff is the piano part, marked 'pp' and 'lointai'. The bottom two staves are for Violin (Vc.) and Cello (Cb.), both marked 'con sord.' and 'pp'. The music is in G major and 4/4 time, featuring a rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes.

Görsel 9. Cemal Reşit Rey, 1926, Ayın Ondördü, Üst Satır: Piyano Partisi, Sol El, 6-7.ölçüler.
İkinci Satır: Orkestra Partisyonu, Viyolonsel ve Kontrabaslar, 7-9.ölçüler. Kişisel Arşiv.

Ölçü birimi değişikliklerinden dolayı orkestra ve piyano partis arasında ritmik düzensizlikler olsa da, piyano enstrümanında yer alan ses aralığına karşılık gelen çalgılar orkestra partisinde tam karşılığında kullanılmıştır. Görsel 9’da ilk satırda yer alan eldeki pasaj, orkestrada Görsel 9’un ikinci satırında görüldüğü üzere viyolonsel ve kontrabaslara verilerek piyanodaki oktav iki çalgı arasında dağıtılmıştır.

Görsel 10. . Cemal Reşit Rey, 1926, Ayın Ondördü, Üst Satır: Piyano Partiyonu, 7.ölçü.
İkinci Satır: Sol Görsel, Orkestra Partiyonu, Fagot ve Korno, 9-10.ölçüler.
İkinci Satır: Sağ Görsel, Orkestra Partiyonu, Arp Partisi, 10.ölçü. Kişisel Arşiv.

Yukarıda yer alan Görsel 10'da, ilk satırdaki piyano partisinde yer alan çarpmalı akorlar, ikinci satırın sol görselinde yer alan fagot ve korno partilerinde verilmiştir. Görselde yer alan ölçüde, piyano partisinin dördüncü vuruşunda gelen pasaj ise, Görsel 10'da ikinci satırın sağ tarafında yer alan Arp partiyonunda bire bir görülmektedir. Tek bir ölçüde bile olsa yoğun piyano yazısı orkestraya titizlikle yerleştirilmiştir. Arp solosunun gelmesiyle bir ritardando yani yavaşlama bulunmaktadır. Kısa bir süreliğine yavaşlayan müzik, bir ölçü sonra gelen "a tempo" ile eski haline dönmektedir. Piyano partisinde iki ölçü, orkestra partisinde ise üç ölçü sonra, eser başa dönmekte ve şan partisinde şarkının sözlerinin ikinci kıtası başlamaktadır. Eser, piyano partisyonunda dolaplı röprizle başa dönerken orkestra partisyonunda bu konuda bir yazım farklılığı yapılmış, kalınan ölçüden röprizsiz devam edilmiştir. Bu da orkestra versiyonunda, şan partisindeki ikinci sözlerin girişine daha kuvvetli bir başlangıç fırsatı vermektedir.

Sözlerin ikinci gelişi hem piyano partisinde hem orkestra yazısında aynı dağılımla devam etmektedir. Müzik ikinci tekrarında aynı şekilde ilerlediğinden orkestra partisyonuna göre son 7, piyano partisyonuna göre son 5 ölçüye geçilmiştir. Bu ölçüler, şan partisinde son söz olan "duramam" kelimesinin son iki hecesinde başlamaktadır. Piyano partisinde melodik ilerleyiş oldukça yoğun ve çok sesli bir yazımda sunulmuştur. Orkestrada ise bu son ölçüler ikiye ayrılmıştır. İlk 3 ölçü orkestrada üflemeli çalgılara dağıtılmışken son 3 ölçü ise yaylı çalgılara verilmiştir.

Görsel 11. Cemal Reşit Rey, 1926, Ayın Ondördü, Üst Satır: Piyano Partisi, 18-20.ölçüler.
İkinci Satır: Orkestra Partisyonu, Flüt, Obua ve Klarnet, 25-28.ölçüler. Kişisel Arşiv.

Yukarıda yer alan Görsel 11’de piyano ve orkestra partisyonları alt alta görsel bir kıyaslamaya yardımcı olacak şekilde yerleştirilmiştir. Piyano partisindeki en ince seslerden oluşan soprano partisi Klarnet partisinin üst seslerine verilmişken, Klarnet partisinin ikinci yürüyüşü, piyano partisinde sol elin alt partisi olan bas partisinde yer almaktadır. Piyano partisinde 18.ölçüde sol elde yer alan çarpmalar ise orkestrada Flüt partisinde yer almıştır. Orkestra partisindeki Obualar ise piyano partisinde sağ elde bulunan ikinci partiyi yani alto partisini seslendirmektedir.

Piyano partisindeki son 5 ölçünün ölçü birimleri sırasıyla 5/4’lük, 2/4’lük, 4/4’lük, 4/4’lük ve 5/4’lük olarak yazılmıştır. Bu sebeple piyano partisindeki son iki ölçü, orkestra partisinde yaklaşık olarak son 4 ölçüye denk gelmektedir. Bu kısımda ise melodik ilerleyiş yaylı çalgılarda bulunmaktadır. Böylelikle eserin orkestra partisyonu üflemeli çalgılarla başlamakta ve yaylı çalgılarla sona ermektedir.

Görsel 12. Cemal Reşit Rey, 1926, Ayın Ondördü, Üst Satır: Piyano Partisyonu, 21-22.ölçüler.
İkinci Satır: Orkestra Partisyonu, Yaylı Çalgılar Partisi, 28-31.ölçüler. Kişisel Arşiv.

Yukarıda yer alan Görsel 12’de görüldüğü üzere, piyano partisinde sağ elde yer alan ve en ince parti olan soprano partisi, ikinci satırda bulunan orkestra partisyonunda 1.Kemanlarda gelmektedir. 2.Kemanlarda ise, piyano partisinde sağ elde yer alan ve ikinci parti olan alto partisi yer almakta, bu yürüyüş “mi” notasından başlamakta ve kromatik olarak aşağı inmektedir. Piyano partisinde, sağ elin en alt yürüyüşü ise “do” notasından gelmekte olan bir melodidir. Bu melodi orkestra partisinde Viyolalara verilmiştir. Piyano partisinin sol elinde, bas partiden gelen “mi” notaları ise orkestrada Viyolonsel ve Kontrabaslara verilmiştir. Mi Minör tonunda olan eser, yaylı çalgıların bas sesleriyle bitirişe hazırlamaktadır.

Orkestrada Viyolonsel ve Kontrabaslarda gelen, son dört ölçüdeki ritmik yapıya Triangolo da destek vermektedir. Bununla beraber yaylı çağların yer aldığı bu son 4 ölçüye, üflemeli çağlardan Obua da Viyola partisiiyle çiftlenerek solo olarak katılmıştır.

Eserin son ölçüleri “pianissimo” nüansından üç piano yani “ppp” nüansına kadar iner. Piyano partisinde da orkestra partisinde da sakinleşerek ve sönerek müziğin bitirilmesi istenmiştir. Bu ise piyano partisinde Fransızca olarak “Cédez” yani yavaşlatarak, orkestrada ise “calando” yani sakinleşerek terimi ile belirtilmiştir.

6. Sonuç

Bu çalışmada, Cemal Reşit Rey’in “12 Halk Türküsü” isimli albümünden “Ayın Ondördü” adlı eserinin incelemesi yapılmıştır. 1900’lü yılların başında Fransa’da eğitim görmüş ve Batı kültürüyle yetişmiş olan Rey’in yapıtları arasında, bu albümde yer alan eserleri önemli bir yere sahiptir. Çünkü bu eserler bestecinin Türk halk müziğiyle Batı üslubunu birleştirdiği ilk denemeleri sayılmaktadır. Bu eserlerle halk şarkılarımız uluslararası bir konuma taşınmıştır. Albümdeki şarkılar günümüzde de hala icra edilmekte ve konser programlarında yer almaktadır.

Piyano eşliğiyle yazılmış olan eser, orkestra versiyonuyla da icra edilmiş ve kayıtları yapılmıştır. Piyanist ve orkestra şefi kimlikleriyle de ön planda olan Cemal Reşit Rey’in piyano yazısı da, orkestra yazısı da oldukça incelikli ve detaylıdır. Aynı eser üzerinden kıyaslanan piyano ve orkestra yazıları arasında, neredeyse tam bir uyum bulunmaktadır. Besteci piyano partisindeki çoksesliliği ve esere hakim olan ifadeyi aynen orkestra versiyonuna aktarmıştır. Piyano enstrümanı ses yelpazesi olarak en zengin ses aralığına sahip olduğundan, sağ ve sol eldeki melodik yürüyüşler orkestrada, aynı etkiyi verebilecek en uygun çalgılar arasında paylaştırılmıştır. İki partiyonda da Cemal Reşit Rey’in karakteristik müzik yazısı gözlemlenebilmektedir. Çok sesli yazısı aynı zamanda Fransız etkileri taşıyan, halk şarkılarının yapısını da muhafaza etmiştir.

Eser iki performansında da barındırdığı havayı ve ifadeyi değiştirmemektedir. Fakat dinleyici açısından duyuluşları oldukça farklıdır. Şan partisinde ölçü birimi haricinde hiçbir değişiklik olmamıştır. Yani şarkı birebir olarak sabit kalmıştır. Bunun yanı sıra, piyano enstrümanı her ne kadar bütün tınları sağlayabilecek ölçüde kullanılmış olsa da orkestral renklerin yarattığı müzik dinleyici açısından daha zengin bir etki yaratmaktadır. Üflemeli ve Yaylı çalgılara dağıtılmış orkestra versiyonunda Çelesta, Arp, Triangolo gibi enstrümanların tınlarıyla, eserin daha büyük ve hacimli bir versiyonuna dönüştüğü gözlemlenmiştir.

Kaynakça

- Antep, Ersin. (2012). *Türk Bestecileri Eser Kayıt Kaynakçası*, Ankara: Sevda-Cenap And Müzik Vakfı.
- Aydın, Yılmaz. (2003). *Türk Beşleri*, Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Boran, İ. ve Şenürkmez, K. (2007). *Kültürel Tarih Işığında Çoksesli Batı Müziği*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gazimihal, Mahmut Ragıp. (2017). *Anadolu Türküleri ve Musiki İstikbalimiz*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları.
- Uştuk, Hilal. (2020). Türk Müziğinin Unutulmaz Bestekarı: Cemal Reşit Rey, *Anadolu Ajansı*. Erişim: 02.10.2024. <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/turk-muziginin-unutulmaz-bestekari-cemal-resit-rey/1997252#>
- Rey, Cemal Reşit. (2004) Anadolu'dan Manzaralar, *discogs*. Erişim: 19.10.2024. <https://www.discogs.com/release/10399974-Cemal-Reşit-Rey-Anadoludan-Türküler-Manzaralar>.
- İlyasoğlu, Evin. (1989). *Yirmibeş Türk Bestecisi*, İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Kamien, Roger. (1996). *Music an Appreciation*, USA: The McGraw-Hill Companies Inc.
- Küçükkaplan, Uğur. (2021). *Türk Beşleri*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Meyer, Leonard B. (1965). *Emotion and Meaning in Music*, United States of America: The University of Chicago.
- Say, Ahmet. (2006). *Müzik Tarihi*, Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Saydam, Akif. (1989). *Dünyaca Ünlü Müzisyenler de Çocuktu*, Ankara: Arkadaş Kitabevi Yayınları.
- Selanik, Cavidan. (1996). *Müzik Sanatının Tarihsel Serüveni*, Ankara: Doruk Yayımcılık.
- Yehudi Menuhin Music Guides. (1994). *Voice*, London: Kahn&Averill.
- Yener, Faruk. (1970). *Müzik Kılavuzu*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Zeren, Ayhan. (1988). *Müziğin Fiziksel Temelleri*, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.

Görsel Kaynakçası

- Görsel 1: Rey, Cemal Reşit. (1926). *Ayın Ondördü*. 7.ölçü.
- Görsel 2: Rey, Cemal Reşit. (1926). *Ayın Ondördü*. 8-10.ölçüler.
- Görsel 3: Rey, Cemal Reşit. (1926). *Ayın Ondördü*. 9-11.ölçüler.
- Görsel 4: Rey, Cemal Reşit. (1926). *Ayın Ondördü*. 12-13.ölçüler.

Görsel 5: Rey, Cemal Reşit. (1926). *Ayın Ondördü*. 1-6.ölçüler.

Görsel 6: Rey, Cemal Reşit. (1926). *Ayın Ondördü*. 7-11.ölçüler.

Görsel 7: Rey, Cemal Reşit. (1926). *Ayın Ondördü*. 1-3 ve 1-6.ölçüler.

Görsel 8: Rey, Cemal Reşit. (1926). *Ayın Ondördü*. 6-7 ve 7-9.ölçüler.

Görsel 9: Rey, Cemal Reşit. (1926). *Ayın Ondördü*. 6-7 ve 7-9.ölçüler.

Görsel 10: Rey, Cemal Reşit. (1926). *Ayın Ondördü*. 7 ve 9-10.ölçüler.

Görsel 11: Rey, Cemal Reşit. (1926). *Ayın Ondördü*. 18-20 ve 25-28.ölçüler.

Görsel 12: Rey, Cemal Reşit. (1926). *Ayın Ondördü*. 21-22 ve 28-31.ölçüler.